

JOURE, DE HERVORMDE KERK UIT 1644

Joure was in de middeleeuwen geen parochie en er was dan ook geen kerk. Het inwonertal was toen nog te klein om een kerk te bouwen. De gelovigen gingen ter kerke naar het dorp Westermeer, waar Joure toe behoorde of Snikzwaag, waar wel kerken waren. Er bestond in Joure in de 15de eeuw wel een kapel, die bij het toenmalige Sint Antoon gasthuis behoorde. Deze kapel stond op de plek vlakbij de ingang van park Heremastate. Over het gasthuis is niet veel bekend, het is bij de aanleg van een schans in de 16de eeuw afgebroken.

Het bijbehorende kerkhof heeft tot aan de 20de eeuw bestaan. Na de Reformatie werd in de 16de eeuw wellicht aan de Midstraat een eenvoudig kerkje gebouwd. In deze eeuw groeide het aantal inwoners in Joure snel. Er kwam een nieuwe moderne toren in 1628 en er was behoefte aan een nieuwe grotere kerk. De 293(!) gelovigen brachten 4985 carolusguldens bij elkaar. De toenmalige Grietman, Hobbe van Baerdts en zijn assessor waren goed voor twee derde en een derde deel van 315 carolusguldens. Tevens werd voor de kerkbouw een extra accijns op bier gevorderd. Uiteindelijk was er genoeg geld bijeen om een nieuwe kerk te bouwen. De kosten van de bouw bedroegen 23900 carolusguldens. Op 18 maart 1644 legde Hobbe van Baerdts de eerste steen. Bijzonder is het feit dat deze Hervormde kerk, de eerste protestantse kerk in Friesland is. Het eerste avondmaal werd er gevierd op 30 november 1645.

De toren, " De Jouster Toer"

Deze zeer opvallende toren in renaissance stijl werd in 1628 gebouwd. Grietman Hobbe Van Baerdts legde ook hier de eerste steen, die boven de ingang is aangebracht. Het opschrift luidt:

*Als sestien hondert Twintigh acht
Het achtste licht Augusti Scheen
Heeft Grietman Hobbe v. Baerdts gewracht
Aen My den alder eersten Steen*

In deze toren bevond zich de "Raedtcamer" en het "gevangenhuis". Door de groei van Joure was er noodzaak om ook plaatselijk het recht te handhaven. Bovendien was Joure de hoofdplaats van de grietenij Haskerland geworden. In de toren werd recht gesproken tot in het begin van de 18e eeuw toen een eigen raadhuis werd ingericht (meteen naast de ingang van park Heremastate) en men de ruimte niet langer met de kerkvoogdij wilde delen.

Boven in de toren bevinden zich vier klokken waarvan één gegoten is in 1603. De kleinste klok, de bengel, wordt geluid op de derde donderdag in september, de dag van de Jouster Merke. Dat gebeurt 's morgens om zeven uur en 's middags om vijf uur om de Merke in en uit te luiden. In 1953 schonk de plaatselijke koffiebrander een carillon, dat 37 klokken telt en gegoten werd door de firma Petit en Fritsen uit Aarle-Rixtel. Thans wordt twee keer in de week het carillon bespeeld door de beiaardier Dirk Donker uit Sneek. De onderbouw van de toren is gebouwd van Friese gele steen en bestaat uit drie geledingen, aangegeven door zandstenen cordonbanden. De ingang is aan de voorzijde geplaatst in een door rondstaven geprofileerde diepe nis. Daarboven, in de tweede geleding, geeft het zandstenen drielichtvenster de plaats van de "warkeamer" (de rechtkamer) aan. Dit venster wordt gedekt door een kleine rondboog fries rustend op een console met kopjes en dat geheel zit weer in een grote nis met een diep radvenster. Dezelfde motieven zijn in de andere zijden verwerkt.

In de derde geleding zitten de gepaarde galmgaten samengevat in rondboognissen. Alle nissen zijn versierd met zandstenen negblokken en sluitstenen. Boven de balustrade is het eerste stuk van de achzijdige lantaarngeleding dicht. Alle vier zijden dragen wijzerplaten. Na een verjonging is het tweede deel van de lantaarngeleding open. De spits wordt bekroond door een pinakel met ballen en een windwijzer met het wapen van de Vlecke Joure. Binnen in de toren is nog een "hondengat" en een cel aanwezig. Het plafond in de rechtkamer wordt versierd met eenvoudige, balken met een rij gevormde acanthusblad en bloemmotieven. Aan de straatkant werd een zandstenen rondbogig drielicht kozijn aangebracht. Het middelste luik kon worden neergeklapt om frisse lucht te krijgen en om op rechtsdagen, iedere maandag, afkondigingen te doen. De zeer zware binnenbalustrade, die diende als publieke tribune, rust op een dichte reeks van zeer gevarieerd behakte consoles met onder andere leeuwenkoppen vrouwbustes en duiveltjes.

Exterieur van de kerk

Men heeft indertijd een kerk met een schip en één zijbeuk gemaakt. Het plan was om nog een westelijke beuk te bouwen, de ruimte was er en de grond naast de kerk was eigendom van de kerkvoogdij. Het is er echter nooit van gekomen.

Met vijf kolommen van ongelijke breedte en een driehoekige koorsluiting op het noordwesten worden de twee delen verbonden.

De kerk is opgebouwd van Friese gele steen. De dagkanten met zandstenen negblokken en de sluitstenen van de rondboogvensters zijn versierd met in het gele werk vertand rood metselwerk. De gevel wordt in traveeën geleed door zware steunberen die eenmaal versneden zijn en op die plaatsen zware zandstenen banden kregen. De geprofileerde gootlijst hoekt uit met deze steun-beren.

Het dak is gedekt met blauwe leien in de z.g. maasdekking. De zij-ingang heeft een poort van gele steen met neggen en een sluitsteen, geflankeerd door pilasters in rode baksteen. Die worden gedragen door zandstenen basementen. Op de lijstkapitelen van zandsteen rust de kroonlijst met drie bewerkte consoles, waarvan de middelste het wapen van de Vlecke vertoont. In het vlak tussen de consoles staat het opschrift *De Flecke lovver 1644*. De poort wordt bekroond met een tympanon van zandstenen lijstwerk. Aan de noordkant van de kerk werd in de jaren twintig van de vorige eeuw op advies van de brandweer nog een ingang gemaakt, die in dezelfde stijl werd uitgevoerd.

De zijbeuk heeft een eigen voorgevel gekregen. Daar bevindt zich de hoofdingang. De gootlijst van de zijgevels loopt hier als een geprofileerde zandstenen lijst door. Daarboven is de geveltuit voorzien van een radvenster, afgedekt door een vlakke zandstenen lijst op voluutkrullen en bekroond met een klein zwaar tympanon.

Interieur van de kerk

Het schip wordt van de zijbeuk gescheiden door een colonnade van vijf zware zuilen en een halfzuil. De zuilen dragen het dubbele tongewelf en de zware trekbalken op gesneden consoles en sleutelstukken. In de zijmuur van het schip werden half in het metselwerk opgenomen hele zuilen geplaatst.

Preekstoel

De preekstoel stamt uit de 17de eeuw en is afkomstig uit de in 1940 afgebroken Galileeër kerk in Leeuwarden. Zoals veel 17de eeuwse preekstoelen heeft deze ook de zogenaamde gekorniste panelen, versierd met een lang smal kussen met lijst- en regelwerk. De oorspronkelijke kansel ging verloren bij de brand van 1939. Het doophek is na de brand nieuw gemaakt en vormt een eenheid met het hek van de kraak. De twee 17de eeuwse zwarte marmeren zuilen, die "het orgel steunen" zijn een geschenk geweest van de familie Vegelin van Claerbergen. Dezelfde grietmans- en burgemeestersfamilie schonk eveneens het door de gebroeders Van Dam uit Leeuwarden gebouwde orgel, dat ook door de brand verloren ging. Aan de wand hangt een fraai en goed leesbaar Tien Gebodenbord uit 1648 met als slot van de tekst de aansporing uit Mattheus 22 om God en de naaste lief te hebben: "Aen dese twee gheboden hant de gantsche wet en de propheten".

Banken

Van Baerdt kreeg in de kerk een herenbank met een zeer fraai gesneden wapenkuif en in het rugschot de wapens van Van Baerdt, Clant, Bootsma en Idzerda. Voor deze herenbank bevindt zich het graf van de familie Van Baerdt. De andere herenbank is gemaakt in 1694 in opdracht door de toenmalige grietman Hessel Vegelin van Claerbergen. In 1779 ontstond over deze banken ruzie. De raadsheren van het Hof van Friesland beslisten dat grietman Van Eysinga de Van Baerdt-bank verkreeg en Pieter Benjamin Vegelin van Claerbergen, de nieuwe eigenaar van Heremastate, de andere (in het schip). Sindsdien spreekt men van de Eysingabank en de Vegelinbank.

Grote brand.

Men vermoedt dat een lekkende kachelpijp de oorzaak geweest is van de brand in 1939. Het dak en bijna het gehele interieur is verloren gegaan. De Eysingabank werd zwaar beschadigd. Het zilveren doopvont, het Tien Gebodenbord en de 17de eeuwse avondmaaltafel werden gered. Onder leiding van architect A. Baart uit Leeuwarden werd kerk en interieur zo goed mogelijk in de 17de eeuwse stijl hersteld.

Het orgel

Na de grote brand in 1939 is het oude orgel, gebouwd door de firma L. van Dam uit 1872 en later in 1929 gerestaureerd door N.V. Orgelfabriek v/h P. van Dam, verloren gegaan. Na de tweede Wereldoorlog werd er een nieuw orgel geplaatst, maar dat was geen succes. In 1978 kreeg Jürgen Ahrend uit Loga bij Leer (Dtsl.) de opdracht een nieuw orgel te bouwen. Zijn uitgangspunt was om een orgel te bouwen in stijl van de kerk. Het werd een combinatie van verleden en heden. Voor de orgelkas en het mechaniek werd massief eikenhout gebruikt. De ondertoetsen van het klavier zijn gemaakt van palmhout, de boventoetsen zijn van ebbenhout. Het Ahrend-orgel telt in totaal ruim 1700 sprekende pijpen. Dispositie van de drie klavieren en pedaal:

Rugwerk. (C-f³) Gedekt 8', Prestant 4', Roerfluit 4', Woudfluit 2', Scherp 4', Sexquialter 2',
Dulciaan 8'

Hoofdwerk. (C-f³) Bourdon 16', Prestant 8', Holfluit 8', Octaaf 4', Spitsfluit 4', Nasard 3', Octaaf 2',
Mixtuur 4-5', Trompet 8'

Borstwerk (C-f³) Houtgedekt 8', Holfluit 4', Blokfluit 2', Quint 1 ¹/₃, Terts 4¹/₅' (vanaf fis 2:1),
Regaal 8'

Pedaal. Subbas 16', Octaaf 8', Posaune 16', Trompet 8',
Koppels: HW+RW, P+HW P+HW;
schuifkoppel, drukkoppel Tremulant 2, Cymbelsterren C-f³, C-f¹
Temperatuur: Werkmeister II. Toonhoogte: a'=440 Hz

A. Oppenhuizen
2007

Literatuur:

- Hotso Spanninga, Joure. Monument van de maand, jaargang 3 (1988), deel 5
- Regnerus Steensma, Het Friese kerkinterieur. Friese Pers boekerij, Leeuwarden, 1995
- K.F. Gildemacher, L.G. Jansma, H. Spanninga eds., Haskerlân, Fryske Akademy, Ljouwert, 1990
- Jan Jongepier, Vijf eeuwen Friese orgelbouw, Friese Pers boekerij, Ljouwert, 2004
- Internetbron: www.orgelsite.nl/kerken39/joure